

10 REDILLÄ

Yleistietoa Perämerestä

Perämeri on matala, karikkojen ja tuulten hallitsema pohjoinen vesiallas. Keskisyvyys on noin 40 metriä, kun se Merenkurkussa on vain 25 metriä. Tämä vedenalainen kynnyks on erottaa Perämeren Selkämerestä niin maantieteellisesti kuin monin tavoin ekologisesti. Perämeren suolapitoisuus on alhainen, ja puhutaankin murtovedestä. Jokien tuoma suolaton vesi (makea vesi) riittää vaihtamaan koko Perämeren vesitulavuuden kerran 15 vuodessa. Selkämeren puolelta tulevien merivirtojen ansiosta Perämeren vesi vaihtuu kuitenkin nopeammin, noin kerran viidessä vuodessa.

Rajalliset elinolot tekevät merestämme erityisen herkän ihmisen toiminnan vaikutuksille. Selkeimmin tämä näkyy rehevöitymisenä lähinnä rannikon läheisyydessä, saaristossa ja matalikoilla. Perämereen laskevat joet tuovat mukanaan metsä- ja suovaltaiselta valuma-alueelta runsaasti kasvimateriaalien hajomustuotteista muodostunutta humusta.

Eliölaajien vähäisyys on luontaista Perämerelle. Itämeren kohtalaisen pieni lajimäärä vain vähenee Perämeren kohti. Niukka lajisto ei silti tarkoita sitä, että Perämeressä olisi vähän eliöitä; monet lajeista ovat erittäin runsaslukuisia. Alkuperältään ne ovat hyvin erilaisia. Ennen kaikkea rannikkovesissä ja pohjoisessa on runsaasti makean veden lajeja. Vain muutamia suolaisen veden lajeja on onnistunut asettumaan Perämereen. Useat ovat olosuhteisiin sopeutuneita murtovesilajeja.

Alhainen suolapitoisuus vaikuttaa Perämerellä eniten eliöiden esiintymiseen, ja esimerkiksi simpukat puuttuvat altaan pohjoisosasta kokonaan. Valonpuute, alhainen lämpötila ja jääpeite tuovat oman osansa elämän niukkuuteen. Ajanjakso, joka Perämeren eliöillä on käytettävissä kasvuun ja lisääntymiseen, on lyhyt. Hankalien olojen vuoksi eliöiden, kuten kalojen, täysikasvuisiksi kehittyminen kestää yleensä pitempään kuin muualla. Siten ne keräävät itseensä elinaikanaan enemmän ympäristömyrkyjä.

kaks meistä istuu laiturilla
me katsellaan aurinkoa
pois hiipivää
ja mietitään
mihin tää johtaa

tunnetko kummaa kutinaa
kuuletko maailman mutinaa
se kuiskaa vaan
sun korvan taa:
"nyt tai ei milloinkaan"

maanantaina, tiistaina
jokaisena päivän tuntina
maailma on avoinna
ja se odottaa

Ote Jukka Takalon sanoittamasta kappaleesta Jokapäivä
(Akneistikin albumilla Säätiedotuksia merenkulkijoille, 1996).

Martinniemen redi

Laivojen lastauspaikka, redi, sijaitsi vajaan kilometrin päässä Ukkolanrannasta länsiluoteeseen. Ensimmäinen laiva lastattiin Martinniemen redillä tietyvästi 1890. Ennen sotia laivoja kävi kesäisin alle sata. Sota-aikana liikenne väheni mutta rauhan tultua taas vilkastui, ja 1950-luvun lopulla kesän laivaluku nousi jo 130-140:een. Liikenne oli vilkkaimmillaan seuraavan vuosikymmenen alkupuolella. Toukokuusta joulukuuhun kestäneen laivauskauden aikana Martinniemessä kävi jopa parisataa laivaa.

Lastattavat pöllit ja tukit kuljetettiin laivojen kylkeen hinaajien vetämissä pyräissä ja sahatavara sekä puuhiokepaalit proomuissa. Puutavarataakat (martinniemeläisittäin "tarakat") nostettiin laivoihin alusten omilla vinsseillä. Pyöreän puutavaran laivaus loppui 1950-luvulla, ja 1964 Rauma-Repola lopetti puuhiokkeen (paperimassan) tuotannon. Sahatavaran laivaus jatkui.

Martinniemessä käyneet laivat olivat valtaosaltaan ruotsalaista, tanskalaista, hollantilaista, saksalaista ja englantilaista pientonnistoa. Suurimmissa aluksissa hulmusivat muun muassa Suomen, Norjan, Kreikan, Kyproksen, Panaman, Turkin, Espanjan ja Jugoslavian liput. Redilastauksesta luovuttiin Rauma-Repolan sataman valmistuttua 1970.

Viimeinen Martinniemessä käynyt suuri valtameripurjelaiva oli ahvenanmaalaisen Gustaf Eriksonin nelimastoparkki Viking. Se poikkesi Martinniemessä syksyllä 1946 ja jatkoi Afrikkaan. 1960-luvulla Martinniemessä poikenneet "seelilaivat", kuten martinniemeläiset sanoivat, olivat pienehköjä suomalaisia, ruotsalaisia ja tanskalaisia kuunareita ja kaljaaseja.

Martinniemen redi oli yksi Pohjanlahden merkittävimmistä puutavaran lastauspaikoista. Se oli länsi- ja lounaistuulille avoin, mutta myrskyn laivoille aiheuttamia vahinkoja ja matalikoille ajautumisia sattui vain muutama. Redin syväys vaihteli seitsemästä yhdeksään metriin. Suurimmat alukset joutuivat ankkuroitumaan kauemmaksi ulkoredille. Lastauspaikalle johti kahdeksan metrin väylä. Mustassakarissa oli luotsiasema, joka palveli Martinniemen lisäksi myös Iin Röytän ja Halosenlahden laivaliikennettä. Muutamat laivat tulivat hyviksi tutuiksi lastausväelle. Tällaisia "ystävyyslaivoja", pitkään Martinniemestä ajaneita, olivat esimerkiksi englantilaiset Kirtondyke ja Bostondyke.

He hakivat lautatarhan edustan poijusta kaksi täyteen lastattua tylppänokkaista proomua ja kiskoivat ne vajaan kilometrin päässä olevalle redille laivan kylkeen. Se oli ruotsalainen höyrylaiva, jonka lastaus oli aivan lopullaan. Ihmiset kulkivat korkean täkkilastin päällä lankkuja kantaen. Lastaajissa oli paljon naisia. Vinssipaakojen takana lojui vetelän näköisiä miehiä. Laivasta huudettiin Voimalle, että proomuja oli ehditty jo odottaa.

- Haistakaa paska koko seurakunta! Hurme mölähti vastaan.
- Urakka kusee sinun takia! lastaajat huusivat.
- Kuskaa pulloon! Hurme vastasi.

Redillä oli soutelijoita. Kun Voima otti ruotsalaisen kyljestä tyhjän proomun peräänsä, lähimmästä veneestä huudettiin: - Hei täkkimies, pistä roskapuut mereen!

Ote Joni Skiffesvikin romaanista Kotikoivuinen mies (1999).

Åke Engström

Martinniemen redi kesäkuussa 1961.